

Нові реалії зовнішньої торгівлі регіонів України у світлі реалізації євроінтеграційної політики

В умовах сьогодення глобалізаційні процеси і геополітичні зміни світового масштабу ставлять перед Україною низку нових викликів та завдань, пов'язаних зі збереженням взаємовідносин з її головними стратегічними партнерами і водночас просуванням та зміцненням позицій нашої держави на міжнародній арені. У цьому контексті особливого значення набуває визначення пріоритетів економічної інтеграції України у світлі геополітичних конфігурацій, що на даний час яскраво формуються у сучасному глобалізованому просторі і які, в сою чергу, відіграватимуть ключову роль у становленні міжнародної політики нового тисячоліття.

Проблема інтеграційного вибору України – актуальне питання сьогодення, зокрема і в розрізі окремих її регіонів. Економічний аспект вибору напрямів і форм регіональної економічної інтеграції України безпосередньо пов'язаний з особливостями сучасного розвитку її національної економіки.

На даний час Україна чітко декларує своє прагнення бути учасницею Європейської спільноти. Європейський вибір її зовнішньої політики толерується на найвищому державному рівні та підтверджується вагомим числом активних та цілеспрямованих заходів, зосереджених на поглиблення як економічного, так і решти аспектів співробітництва з ЄС. Зокрема, в рамках співробітництва із сусідньою Польщею, яка протягом останніх двадцяти років виступала союзницею нашої держави у питаннях європейської інтеграції, було започатковано та реалізовано низку важливих проектів стратегічного значення, серед яких створення Євро-Азійського нафтотранспортного коридору, співпрацю у військово-технічній сфері, проведення Євро-2012, реалізацію низки проектів транскордонного характеру тощо¹.

За роки незалежності України, а особливо в процесі останніх років воєнної агресії на сході, відбулися зміни в напрямках її зовнішньоторговельної політики - поступова її переорієнтація з країн – членів СНД на ЄС та інші країни світу. В обороті зовнішньої торгівлі України частка країн – членів ЄС зросла з 26% до 31,8% (на поч. 2015 р.).

Якщо розглянути рівень зовнішньоторговельного обороту України у регіональному вимірі (рис. 1), то можемо спостерігати, що лідерами за показниками ЗТО в країні Європи до 2013 р. були місто Київ, а також Донецька, Дніпропетровська, Київська, Львівська та Закарпатська області. У 2013 р. дані області загалом склали 70% загального обсягу експорту країни².

¹ Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат (політико-економічний та секторальний аналіз): Монографія. – Львів: Світ, 2011. – 384 с.

² Розраховано на основі даних офіційної державної статистики

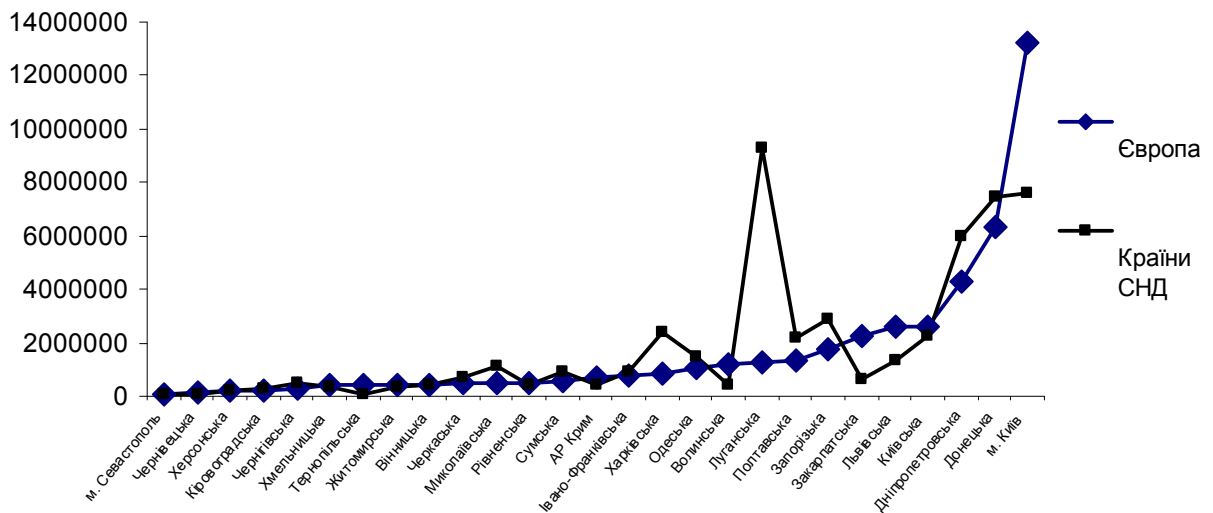


Рис. 1. Зовнішньоторговельний обіг України в розрізі її регіонів на початок 2014 р.

Економічна війна з Росією призвела до того, що нині в Україні практично не залишилося регіонів, які б експортували до країн СНД більше половини своєї продукції, за винятком трьох областей – Сумської, Харківської та Хмельницької. Яскравим також є той факт, що у двох східних областях Луганській та Донецькій частка експорту до країн Європи перевищила частку до країн СНД.

Водночас, впродовж останніх двох років (з часу початку зовнішньої агресії і ведення бойових дій на території східних кордонів нашої держави) експортний потенціал України втрачає свої позиції, що, в свою чергу, напряду призводить до падіння її ВВП. Багато іноземних компаній – контрагентів українського бізнесу з Європи – не стали укласти нові контракти, побоюючись посилення бойових дій в Україні. Крім цього, розпочалося масштабне витіснення української продукції з російського ринку. Все це в комплексі призвело до падіння українського експорту, яке в першому кварталі 2015 р. склало 32,9%³.

23 квітня 2014 р. в Україні набрала чинності угода про дію автономних преференцій ЄС, згідно з якими українські виробники отримали можливість експорту до країн Євросоюзу без сплати митних зборів. Такий, свого роду, добродійний намір був свідомим та яскравим виявом допомоги ЄС українським експортерам. Дія режиму автономних преференцій з боку Євросоюзу забезпечила швидке зростання українського експорту в ЄС, відповідно збільшувалась і частка європейських країн у структурі українського експорту.

Проте вже від середини 2014 р. стало помітно, що позитивний ефект від відкриття європейського ринку поступово знижується. Результати наступних місяців виявилися значно гіршими, а вже в четвертому кварталі 2014 р. український експорт до ЄС продемонстрував падіння.

³ Європа об'єднала Україну торгівлею, але знову втрачає Донбас. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/06/11/7034692/view_print/

У 2015 р. цей спад не лише продовжився, а й поглибився. За даними офіційної державної статистики, за підсумками січня-травня 2015 року вітчизняний експорт скоротився на 33,5%. Водночас, обмеження на російському ринку призвели до різкого скорочення частки країн СНД у структурі українського експорту – на 31,3%⁴. А загальне падіння українського експорту до Росії склало понад 60%.

Якщо розглянути динаміку експортної діяльності підприємств України у регіональному вимірі (рис.2), то найбільше скорочення обсягів експорту товарів впродовж аналізованого періоду спостерігалось⁵ у Луганській (у 29,4 рази), Донецькій (у 2,6 рази) та Полтавській (на 36,8%) областях.

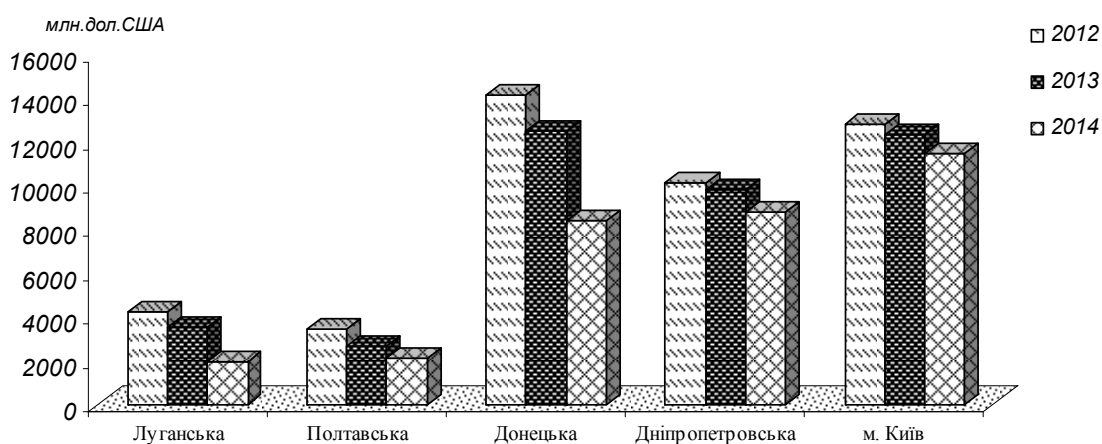


Рис. 2. Динаміка обсягів експорту регіонів України, які зазнали найбільшого спаду в зовнішній торгівлі

Найбільші темпи падіння експорту до ЄС спостерігалися⁶ у Донецькій (-40,9%) і Луганській (-97,8%) областях. Водночас зауважимо, що деяким регіонам все ж таки вдалося зберегти позитивну динаміку торгівлі з ЄС, яка цілком компенсувала втрати від закриття східних ринків. До таких регіонів, зокрема відноситься Вінницька, Волинська і Чернівецька області, у яких темпи зростання експорту впродовж 2014 р. перевищили 20%. Крім цього, позитивна динаміка торгівлі з Європою спостерігалася ще в п'яти областях України, а саме у Житомирській, Запорізькій, Миколаївській, Сумській та Хмельницькій. Однак поки цього виявилось недостатньо, щоб компенсувати наслідки російських торговельних воєн.

Які ж саме фактори стали на перешкоді зростанню українському експорту, зокрема в процесі застосування вагової економічної підтримки – введення в дію режиму автономних преференцій?

⁴ Експорт–2014: сумні тенденції. Де виграла і де програла Європа? <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/03/12/7031779/>

⁵ Соціально-економічний розвиток регіонів. <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Sotsialno-ekonomichniiRozvitokRegioniv>

⁶ Європа об'єднала Україну торгівлею, але знову втрачає Донбас. <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/06/11/7034692/>

Найпершою причиною падіння, вочевидь стало загострення бойових дій на сході України. Зокрема, – це зупинка експорту із зони АТО. На відміну від окупованих Криму і Севастополя, статистичні показники якого не використовуються для формування загальних оцінок, дані Донецької та Луганської областей враховуються статистикою і доказом цього є статистика експорту металургії – у 2014 р. він впав на 13,1% (у всі країни світу), а в грудні – на 31,7%⁷.

Наступним фактором, який призвів до загального падіння обсягів експорту держави, стало рослинництво. Експорт рослинницької продукції до ЄС за 2014 р. впав на 6,4%. Основною причиною падіння у цій галузі, як зазначають експерти, стало зниження цін та попиту на світових ринках.

Варто зазначити, що частка Європейського союзу в загальній структурі зовнішньоторговельного обігу сільськогосподарської продукції складає 30%, тому першим завданням для України на сьогодні є посилення експортних позицій вітчизняних товаровиробників на ринку ЄС та нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю. На даний час вже суттєво зменшився експорт сировинних видів продукції до ЄС: за 6 місяців 2014 року їх частка у експорті складала 76%, а за відповідний період поточного року – 67%⁸. Важливо є не тільки зберегти подібні тенденції, а й підсилити їх в процесі розвитку зовнішніх торговельних відносин аграрних підприємств України в рамках дії Угоди про асоціацію.

До інших факторів, які стали причиною падіння українського експорту можемо віднести також недоступність кредитних ресурсів для вітчизняних підприємців-експортерів, адже вихід на ринки країн ЄС потребує також модернізації своїх виробничих потужностей.

Підводячи підсумки здійсненого дослідження можемо стверджувати, що статистичні дані сьогодні відображають нову реальність зовнішньої торгівлі, яка формується в Україні. Водночас, впродовж 2013-2015 рр. відбуваються яскраві зміни в просторовій структурі експорту держави, а саме переорієнтація експортного вектора регіонів України та зміна ринків збуту зі звичних на нові. Частка європейського експорту тепер переважає навіть у статистиці Донецької, Луганської, Дніпропетровської та Одеської областей, які ще донедавна вважалися цілком залежними від російського ринку. В цілому за підсумками 2014 року український експорт до країн ЄС зріс, однак це зростання виявилось мінімальним – лише 2,6%. Збільшилась і частка європейського регіону в структурі українського експорту – з 26,6% до 31,5%.

Проблема гальмування темпів українського експорту до країн ЄС нині є особливо актуальною на тлі закриття російського ринку. Відповідно, основним завданням уряду на сьогодні є активізувати свої заходи щодо підтримки українських експортерів (з адаптацією європейських стандартів, створенням експортного агентства), з метою припинення падіння темпів українського експорту, яке надалі може виявитися набагато вищим.

⁷ Європейський ринок. Ми його втрачаємо? <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/02/17/7030948/>

⁸ РБК – Україна./ Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/-godu-vpervye-nachat-eksport-es-sahara-krahmala-1443428001.html>